

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΕ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Παπαδόπουλος Αθανάσιος*, Δάσκαλος, Δρ Ειδικής Αγωγής, Διδάσκων ΜΔΔΕ Παν. Αθηνών
Χαλκώδοντος 4, 11744 Αθήνα, thpapakopoulos@yahoo.gr, 2109244470
Χατζή Μαρία, Δασκάλα, Υπ. Διδάκτορας Διδακτικής των Φυσικών Επιστημών, ΠΤΔΕ Παν.
Αθηνών, Κ.Τσαλδάρη 22-24, 11476, Αθήνα, mxatzi@primedu.uoa.gr
Κόκκοτας Παναγιώτης, Ομ. Καθηγητής Διδακτικής των Φυσικών Επιστημών, ΠΤΔΕ Παν.
Αθηνών, Ναυαρίνου 13^α, 10680 Αθήνα, kokkotas@primedu.uoa.gr

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Περιβαλλοντική εκπαίδευση, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ένταξη, διαφοροποίηση

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Ειδική Αγωγή

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός αυτής της εισήγησης είναι α) να καταδείξει την αναγκαιότητα και τη σπουδαιότητα της συμμετοχής των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ε.ε.α.) στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (Π.Ε.), β) να εστιάσει στους παράγοντες που περιορίζουν την ισότιμη πρόσβαση των μαθητών με ε.ε.α. σε προγράμματα Π.Ε. και γ) να παρουσιάζει προσεγγίσεις για τη βελτίωση και ανάπτυξη προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές ανεξάρτητα της ιδιαιτερότητάς τους ή της κοινωνικής, φυλετικής ή γλωσσικής τους ταυτότητας. Στα πλαίσια των διδακτικών προσεγγίσεων δίνεται έμφαση στους τρόπους διαφοροποίησης των συνήθη προσφερομένων προγραμμάτων Π.Ε. με βάση τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού, τις σχολικές συνθήκες, και την παρεχόμενη υποστήριξη. Τέλος παρουσιάζονται ενδεικτικές δραστηριότητες για την ενδυνάμωση του περιβαλλοντικού αλφαριθμητισμού των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Εισαγωγή

Ένας σημαντικός αριθμός μαθητών δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος. Υπολογίζεται ότι ως και 20% του μαθητικού πληθυσμού εμφανίζει δυσκολίες μάθησης μικρού ή μεγάλου βαθμού σε κάποια στιγμή της σχολικής τους φοίτησης (DES, 1978). Οι μαθητές με δυσκολίες στη μάθηση δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα και οι δυσκολίες που παρουσιάζουν μπορεί να οφείλονται σε μια σειρά εγγενών ή περιβαλλοντικών παραγόντων. Η πλειονότητα των μαθητών αυτών έχουν ήπιας μορφής δυσκολίες και φοιτούν στο κοινό σχολείο.

Αξιόπιστα στοιχεία που αφορούν τα άτομα με αναπηρίες στην Ελλάδα δεν υπάρχουν αλλά υπολογίζονται σε 10-15 % του συνολικού πληθυσμού. Οι καταγεγραμμένοι μαθητές με πιστοποιημένες αναπηρίες ανέρχονται μόλις σε 21.017 ή 1,5 % επί του συνόλου του μαθητικού πληθυσμού, εκ των οποίων τέσσερις στους πέντε (N=16939 ή 80,6 %) φοιτούν σε γενικά σχολεία (Κ.Ε.Ε., 2005).

Οι σύγχρονες αντιλήψεις στο χώρο της ειδικής αγωγής τονίζουν πως δεν πρέπει να θεωρείται ένας μαθητής «προβληματικός» γιατί δεν μπορεί να ανταποκριθεί με επιτυχία σε ένα πρόγραμμα. Ανεπαρκείς και αναποτελεσματικές είναι οι εκπαιδευτικές δομές οι οποίες δεν εξασφαλίζουν προσαρμοσμένα προγράμματα και κατάλληλες συνθήκες μάθησης που ανταποκρίνονται στις ανάγκες κάθε μαθητή, ανεξάρτητα της ιδιαιτερότητάς του ή της κοινωνικής, φυλετικής ή γλωσσικής του ταυτότητας.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες στη χώρα μας γίνονται προσπάθειες για βελτίωση της υπάρχουσας κατάστασης στο χώρο της ειδικής εκπαίδευσης: αύξηση των μονάδων ειδικής αγωγής, ενίσχυση του θεσμού της ένταξης, βελτίωση της κατάρτισης κι επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, αύξηση υποστηρικτικού προσωπικού, αναβάθμιση της επιστημονικής έρευνας (ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., 2004).

Μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και γενικότερα οι Φυσικές Επιστήμες προσφέρουν σημαντικές ευκαιρίες στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες για ενεργό συμμετοχή, άμεση εμπειρία και εποικοδομητική μάθηση (Carin, 1997, Ritchie, 2001, Sunal & Sunal, 2003, EU, European Commission, 2005).

Η ευέλικτη και παιδοκεντρική φύση των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, η επίκαιρη θεματολογία τους, η συμμετοχή των παιδιών στην επιλογή και το σχεδιασμό τους και η χαλαρότερη τους σύνδεση με το επίσημο σχολικό πρόγραμμα -που σχετίζεται συχνά με τη μαθησιακή αποτυχία των παιδιών- παρέχουν στο μαθητή ισχυρά κίνητρα μάθησης και αυξημένες ευκαιρίες συμμετοχής και επιτυχίας (Ricker, 1997).

Μελέτες σε σχολεία που δίνουν έμφαση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση έχουν καταγράψει σημαντικά αποτελέσματα όσον αφορά στην ακαδημαϊκή επίδοση και στην συμπεριφορά των μαθητών (Glenn, 2000, Archie, 2003).

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί ένα κατεξοχήν διεπιστημονικό γνωστικό πεδίο, στο οποίο τα θέματα προσφέρονται για διαθεματική προσέγγιση, η οποία είναι απαραίτητη συνισταμένη της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην Ειδική Αγωγή (Κουλουμπαρίτση, 2005).

Μέσω των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εμπλέκονται σε συλλογική προσπάθεια και συνεργατικές δραστηριότητες που ενθαρρύνουν κλίμα επικοινωνίας, αποδοχής και αλληλοβοήθειας, τα ενδυναμώνουν συναισθηματικά και τα βοηθούν να κοινωνικοποιηθούν και να εξασκήσουν με φυσικό τρόπο δεξιότητες αυτονομίας και καθημερινής ζωής (Maruschak, 199, Healey et al., 2001).

Τέλος, η συμβολή των Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στην ανάδειξη κοινωνικών ζητημάτων και δράσεων και την καλλιέργεια ενός ενεργού και ευαίσθητου πολίτη δεν μπορεί παρά να λειτουργήσει καταλυτικά στην άρση προκαταλήψεων και αποκλεισμών για κάθε περιθωριοποιημένη κοινωνική ομάδα.

Δυσκολίες συμμετοχής και πρόσβασης στα προγράμματα Π.Ε.

Η επιτυχημένη ένταξη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης προϋποθέτει τόσο τον προσδιορισμό των εμποδίων που παρακωλύουν τη μάθηση και τη συμμετοχή τους όσο και την απομάκρυνση ή τον περιορισμό αυτών των φραγμών.

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών έναντι της διαφορετικότητας και ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι αποφασιστικής σημασίας μια και διαμορφώνει τις στάσεις και τις αντιδράσεις και των υπόλοιπων μαθητών (Paradopoulos, 1992· Scruggs & Mastropieri, 1996).

Κλειστά προγράμματα με προδιαγραμμένη πορεία, πληθώρα ύλης, αδιαφοροποίητη διδασκαλία και υλικό, ασφυκτικά χρονικά πλαίσια δεν ευνοούν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες (Paradopoulos, 1997).

Ελλείψεις σε υποστηρικτικές υπηρεσίες και παροχές εντείνουν τον αποκλεισμό των μαθητών με εκπαιδευτικές διαφορές. Ένα επιτυχημένο πρόγραμμα εξαρτάται από την κατάλληλη κατάρτιση του προσωπικού που θα αναλάβει την ευθύνη για όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από τις ατομικές ανάγκες τους.

Οι χώροι μάθησης μέσα και έξω από το σχολείο είναι απαραίτητο να είναι προσβάσιμοι και φιλικόι για χρήση από τους μαθητές με ε.ε.α. Μικρές αίθουσες, έλλειψη ασανσέρ και ράμπας, κακοφωτισμένοι χώροι, πηγές θορύβου, ακατάλληλος εξοπλισμός, ανισόπεδες επιφάνειες και πολλά σκαλιά, ακατάλληλες τουαλέτες, απροσπέλαστοι δρόμοι, μέσα μεταφοράς, χώροι εστίασης και αναψυχής, έλλειψη βοηθητικού εξοπλισμού, επεξηγηματικών πινακίδων και ανακοινώσεων δημιουργούν ανυπέβλητους φραγμούς για πολλά παιδιά (EU, European Commission, 2005).

Η διαφοροποίηση ως βασική στρατηγική για την ανάπτυξη αποτελεσματικών προγραμμάτων Π.Ε. για μαθητές με ε.ε.α

Η διαφοροποίηση δίνει τη δυνατότητα στο μαθητή να συμμετέχει σε πρόγραμμα που είναι κατάλληλο και αντίστοιχο των δυνατοτήτων του, των ενδιαφερόντων του, της πολιτισμικής του ταυτότητας, του μαθησιακού του στυλ. Η διαμόρφωση ενός διαφοροποιημένου πλαισίου μάθησης είναι μια διαρκής διαδικασία που προϋποθέτει, ανάμεσα σε άλλα, καλή γνώση του αναλυτικού προγράμματος και ευελιξία διδακτικών προσεγγίσεων.

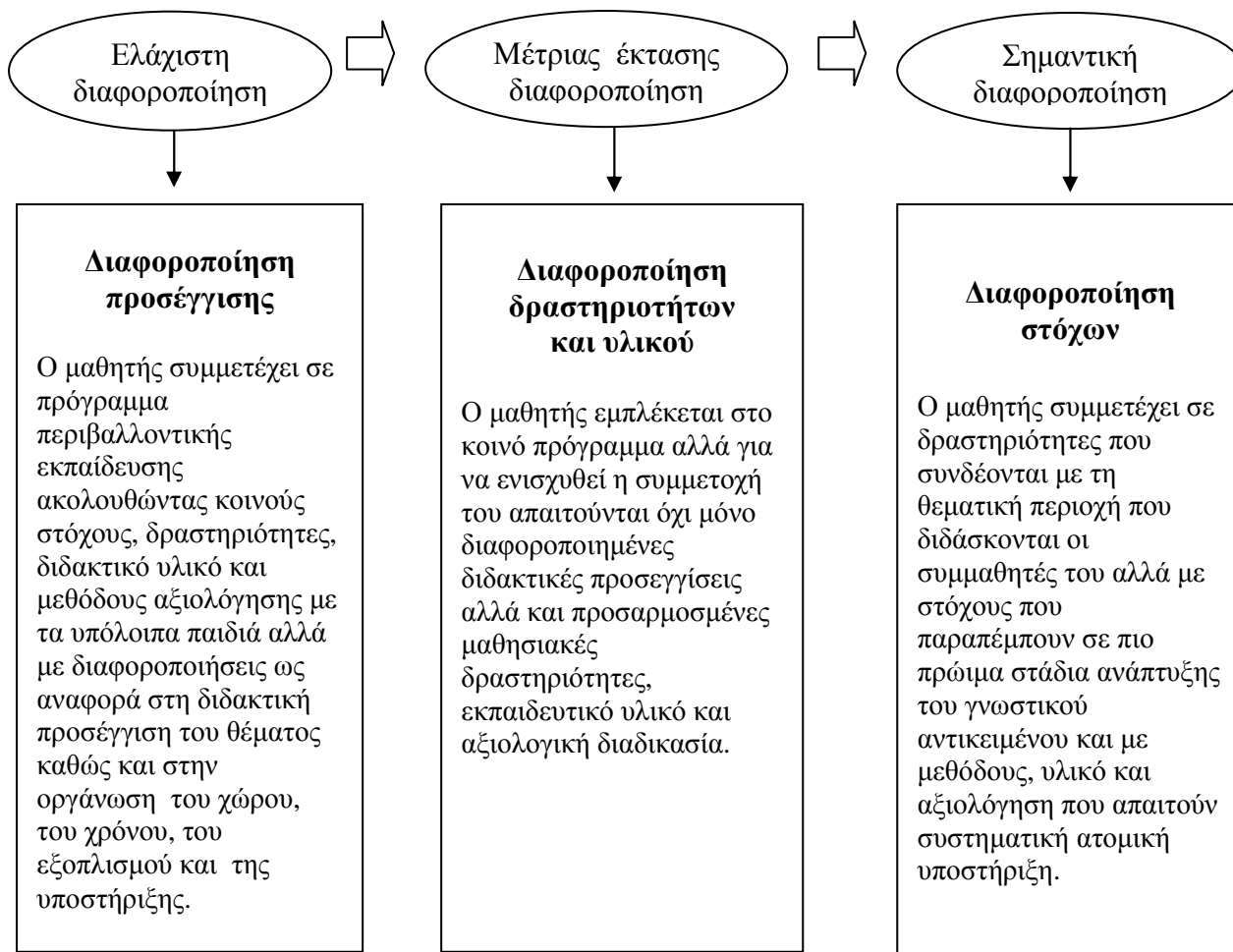
Η επιλογή των κατάλληλων διαφοροποιήσεων πρέπει να βασίζεται στην αξιολόγηση του μαθητή με ειδικές ανάγκες και στις προτεραιότητες που ο εκπαιδευτικός θέτει κάθε φορά. Το προσωπικό που εμπλέκεται σε ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής αγωγής πρέπει να είναι εκ των προτέρων ενημερωμένο για τα ιδιαίτερα μαθησιακά χαρακτηριστικά των ανάπηρων μαθητών και την προηγούμενη σχετική τους εμπειρία.

Ένα διαφοροποιημένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να περιλαμβάνει προσαρμογές σε επίπεδο (Gross, 1993, Westwood, 2003, Tomlinson, 2004, ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., 2004) :

- α) διδακτικών στόχων και γνωστικού περιεχομένου,
- β) διδακτικής προσέγγισης,
- γ) οργάνωσης μαθησιακού περιβάλλοντος και μαθητικού δυναμικού,
- δ) μαθησιακών δραστηριοτήτων και διδακτικού υλικού,
- ε) αξιολόγησης μαθητή και προγράμματος.

Η εκπαιδευτική διαφοροποίηση εκτείνεται σε ένα συνεχές που ξεκινά από περιορισμένες προσαρμογές διδακτικών ενεργειών και οργάνωσης μαθησιακού περιβάλλοντος και φτάνει σε απαιτητικότερες τροποποιήσεις δραστηριοτήτων και στόχων (βλ. πίνακα 1).

Πίνακας 1: Το συνεχές των διαφοροποιήσεων στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Προσαρμογή του πίνακα από το: ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι. (2004).

Ανάλογα τις ανάγκες των μαθητών, τις συνθήκες στην τάξη, τις απαιτήσεις του προγράμματος, τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού και την παρεχόμενη στήριξη, η διαφοροποίηση μπορεί να πάρει διαφορετική μορφή και έκταση κάθε φορά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Archie, M. L. (2003). *Advancing Education Through Environmental Literacy*. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, VA.
- Carin, A. (1997). *Teaching Modern Science*. 7th edn. Merrill-Prentice Hall. N. Jersey.
- DES (1978). *Special Educational Needs (The Warnock Report)*. HMSO. London.
- EU, European Commission (2005). *A Multinational Project to Enhance Access of Young Disabled People to Environmental Education*. Στο: www.field-studies-council.org/fscee/additional/Disability%20Access%20Project.aspx, τελ. πρόσβαση 28/07/2006.
- Glenn, J. L. (2000). *Environment-based Education: Creating High Performance Schools and Students*. National Environmental Education and Training Foundation. Washington, DC.
- Gross, J. (1993). *Special Educational Needs in the Primary School: A Practical Guide*. Open University Press. Buckingham.
- Healey, M., Jenkins, A., Leach, J. & Roberts, C. (2001). *Issues in Providing Learning Support for Disabled Students Undertaking Fieldwork and Related Activities*. Geography Discipline Network. Στο: www.glos.ac.uk/gdn/disabil/overview/index.htm, τελ. πρόσβαση 12/01/2007.
- Maruschak, D. J. (1997) Adapted hands-on environmental education-Focusing on ability. *Environmental Task Force Newsletter*, vol. 1(2). Στο: ohioline.osu.edu/enviro/su97/enviro_7.html, τελ. Πρόσβαση 12/01/2007.
- Papadopoulos, A. (1992). *Greek Teachers' Attitudes towards Integration*. MEd Dissertation, Centre for Educational Needs, University of Manchester.
- Papadopoulos, A. (1997). *An Analysis of Support Room Provision in Greek Primary Schools*. PhD Thesis, Centre for Educational Needs, University of Manchester.
- Ricker, K. (1997) Inclusive environmental education, *EETAP Resource Library*, Bulletin no 11.
- Ritchie, R. (2001). Science. Στο: B. Carpenter, P. Asdown & K. Bovair, (eds) *Enabling Access: Effective Teaching and Learning for Pupils with learning Difficulties*. 2nd edn. David Fulton. London.
- Scruggs, T.E. & Mastropieri, M.A. (1996). Teacher perceptions of mainstreaming/inclusion, 1958-1995: a research synthesis. *Exceptional Children*, 63(1), 59-74.
- Sunal, D.W. & Sunal, C.S. (2003). *Science in the Elementary and Middle School*. Merrill-Prentice Hall. N.Jersey.
- Tomlinson, C.A. (2004). *Διαφοροποίηση της Εργασίας στην Αίθουσα Διδασκαλίας*. Γρηγόρης. Αθήνα.
- Westwood, P. (2003). *Commonsense Methods for Children with Special Educational Needs*. 4th edn. Routledge Falmer. London.
- K.E.E. (2005). *Αποτύπωση του Εκπαιδευτικού Συστήματος σε Επίπεδο Σχολικών Μονάδων*. Κ.Ε.Ε. Αθήνα.
- Κουλουμπαρίτση, Α.(2005) *Η Μελέτη Περιβάλλοντος στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών: Διδασκαλία και Σχολικά Βιβλία. Επιμόρφωση Σχολικών Συμβούλων και Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Προσχολικής Εκπαίδευσης στο ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ- Επιμορφωτικό Υλικό Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. Αθήνα.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2004). *Χαρτογράφηση-Αναλυτικά Προγράμματα Ειδικής Αγωγής*. ΥΠΕΠΘ-Π.Ι. Αθήνα.